

Aan tafel!¹

Op zoek naar een spiritualiteit van alledag

– door Oeds Blok –

In de zomer deden we met de Buurkerk Soesterkwartier vier zondagmiddagen sport & spel in de speeltuin in de wijk: klauteren op de stormbaan, een modeshow en bingo. Elke middag was er een show van een goochelaar, met verhalen over Petrus en Jezus. De laatste keer gingen we als afsluiting samen eten. Daar wordt iedereen blij van!

De kinderen mogen hun eigen pizza maken. De moeders helpen mee. Een vrouw die de afgelopen jaren behoorlijk geïsoleerd was geraakt, is nu actief en heeft weer wat vertrouwen. Een paar meiden van de Baptistengemeente Amersfoort en de Gereformeerd vrijgemaakte Westerkerk uit de wijk zijn van de partij. Ik zie ze één op één aandacht geven aan de kinderen. Voor ieder is er plek. De kinderen laten trots hun pizza zien! Mensen uit verschillende culturen eten met elkaar. Een graffiti-artiest maakt een kunstwerk met het woord SAMEN.²

Lucas vertelt in zijn levensbeschrijving van Jezus maar liefst tien verhalen van maaltijden, beginnend met het feestmaal bij Levi. Van die tien maaltijden zijn er drie in de huizen van de Joodse wetgeleerden en drie in de huizen van mensen aan de rand, vrouwen en zondaars.³ In de belevenissen van Jezus en in zijn onderwijs is 'Samen aan tafel' een van de belangrijkste beelden van het koninkrijk van God.⁴ Samen aan tafel als beeld van het koninkrijk van God: hoe kunnen wij dat vandaag leven en ervaren?

Aan tafel! Bij dat thema wil ik in dit artikel zoeken naar een 'spiritualiteit van alledag'.⁵ Om met Jezus mee te gaan in een manier van kijken en een manier van leven die een bron is voor jezelf en voor de ander. Hierbij laat ik mij inspireren door het verhaal van Jezus en Levi de tollenaar in Lucas 5:27-32. Achtereenvolgens sta ik stil bij 1. Samen eten 2. Verhalen 3. Plaats en 4. Houding.

1. Samen eten

Bij de eerste maaltijd waarover Lucas vertelt, schetst hij dit beeld: 'Levi richtte in zijn huis een groot feestmaal voor Jezus aan, waarop een groot aantal tollenaars en anderen samen met Jezus aanwezig waren. De Farizeeën en hun Schriftgeleerden zeiden morrend tegen zijn leerlingen: 'Waarom eet en drinkt u met tollenaars en zondaars?' (5:29-30)

In de eerste eeuw, in de tijd van Jezus, gingen mensen van verschillende sociale klasse of geloof absoluut niet eten samen. Bij diners lagen de welgestelden bij elkaar, met tafels vol heerlijk eten. De mensen met een lagere sociale status moesten in een aparte kamer eten, met eten van mindere kwaliteit. Joodse gelovigen aten ook zeker niet met mensen die niet leefden zoals zij. Samen eten met iemand betekende aanvaarding van de ander. Het betekende verbondenheid, ook geestelijk. Dat kan toch niet! Straks raak je besmet of beïnvloed.

Jezus is anders. Hij doet een hapje en een drankje met iedereen. Hij neemt uitnodigingen aan om te eten met vooraanstaande Farizeeën. Hier in het verhaal zit hij aan tafel met foute belastingambtenaren – in dienst van de Romeinse bezetter! – die zichzelf verrijken.⁶ In een verdeelde samenleving laat Jezus zien dat het koninkrijk van God de heersende gewoonten doorbreekt. De maaltijd is het beeld van de overvloedige genade van God, met een welkom voor heel verschillende mensen. Zoals Jesaja al profeteerde over een feestmaal voor alle volken (Jes. 25:6-9). Er is een welkom bij God voor ons, met alles wie wij zijn. Er is een welkom bij God voor de ander, in wie hij of zij is.

De maaltijd als beeld van Gods koninkrijk kan nieuw zicht geven op een spiritualiteit van alledag. In de maaltijd samen, het welkom voor ieder, het recht doen aan de waarde van ieder, de blijdschap en de overvloed, wordt Gods koninkrijk ervaren in het gewone leven. Zo is samen eten een waardevolle praktijk voor de kerk vandaag. Dit is naar mijn overtuiging actueel in onze samenleving, die vaak verdeeld is in wij-zij, in-uit. Met als kritische vraag vanuit het verhaal van Jezus en Levi: met wie zitten wij aan tafel of met wie drinken wij koffie?

2. Verhalen

Het tweede waarin Gods koninkrijk merkbaar wordt, is door de aandacht voor verhalen. 'Jezus ging naar buiten en zag bij het tolhuis een tollenaar zitten die Levi heette. Hij zei tegen hem: 'Volg mij!' (5:27) Jezus kijkt op een bepaalde manier. Hij ziet hem zitten, die boef van een tollenaar. Lucas noemt hem bij de naam: Levi. Er is bij Jezus een welkom voor Levi. Een mens, met een verhaal. Gods welkom voor ieder wordt gevoeld in de waarde van ieders verhaal. Levi nodigt Jezus uit voor een groot feestmaal! Jezus heeft tijd en aandacht. Hij gaat ernaartoe. Tijdens de maaltijd is er ruimte voor verhalen. Persoonlijke verhalen en verhalen over de tollenaarswereld, stel ik me zo voor. In de beginperiode van de Buurtkerk ging ik met een vrouw uit onze groep een vrouw in de buurt helpen met het opruimen van haar huis. We zaten aan tafel met koffie. In Nederland is dat zo ongeveer vergelijkbaar met een maaltijd. Ze vertelde over haar scheiding. Over hoe ze meer vertrouwen in zichzelf wilde hebben om een eigen weg te kiezen. Ze verzuchtte: 'Als mijn eigen huis zo'n troep is, hoe kan ik dan tegen mijn dochter zeggen dat ze haar kamer moet opruimen?'

Op een keer tijdens de koffie kwam het gesprek op karma en sterrenbeelden. Ik dacht bij mezelf: 'Wat een onzin karma en sterrenbeelden!' Ik kon niet open staan voor haar verhaal. In mijn hoofd had ik al snel een oordeel, waardoor ik niet meer nieuwsgierig kon zijn. Door dit soort ervaringen kwam er een proces bij mijzelf op gang. Terwijl ik er voor anderen wilde zijn, ging God met *mij* bezig. Er kwam ruimte voor mijn eigen verhaal en mijn geschiedenis, waarin ik een aantal dingen lastig onder ogen kon zien. Ik ging meer toelaten dat de lichtstraal van genade ook over mijn verhaal schijnt. Meedoen in Gods missie werd voor mij een oefening om barmhartig te zijn naar mijzelf. Nu ik meer rust heb over mijzelf, merk ik dat ik meer open kan zijn voor de ander die zo anders is dan ik.⁷

De maaltijd als beeld van Gods koninkrijk, midden in het gewone leven, leert ons dat openheid voor het verhaal van de ander voor ons een bron kan worden. Openheid voor je eigen verhaal ook. In deze openheid gebeurt Gods koninkrijk op een manier die wij niet kunnen en hoeven te controleren. Wat kunnen we in het verhaal van de ander en in ons eigen verhaal ontdekken als een geschenk van God?⁸

3. Plaats

De maaltijd is een beeld van Gods koninkrijk. Het derde waarin Gods koninkrijk concreet wordt is aandacht voor de plaats. 'Levi stond op, liet alles achter en volgde hem. Hij richtte in zijn huis een groot feestmaal voor hem aan, waarop een groot aantal tollenaars en anderen samen met Jezus aanwezig waren.' (5:28-29) De maaltijd vindt plaats 'in zijn huis'.

Het koninkrijk van God wordt hier tastbaar op de plaats van de ander. Neem als voorbeeld de speeltuin, waar ik over vertelde. Tijdens de zomervakantie organiseren we met de Buurtkerk de zondagmiddagen sport & spel, in samenwerking met de beheerders van de speeltuin. Van april tot en met september zijn we elke eerste en derde zondag aanwezig, midden in de speeltuin met een tafel met taart en drinken. We doen een creatieve verwerking met een Bijbelverhaal. In de koudere maanden is het binnen en noemen we het Koffiehuis Soesterkwartier.

De speeltuin is niet mijn domein. Ik ben er gast. Het gaat er soms veel directer aan toe dan ik gewend ben. Met andere verhalen en andere gewoontes. Tegelijk zie ik hier het mooie in mensen en in de plek. Voor de kerk betekent dit: een uitwedstrijd durven spelen en verrast

worden.⁹ Hier, waar we tussen de mensen zijn, komt het koninkrijk van God tot leven als een plaats van ontmoeting.¹⁰ Daar is Jezus al aanwezig, zo blijkt uit het verhaal van Jezus en Levi. Dit scherpt mijn verbeelding. Wat zie ik hier als een voorproef van Gods koninkrijk?¹¹ Het roept ook wel vragen op, want de situatie is soms rommelig en de mensen heel divers.

Misschien denken we bij de plaats waar Gods koninkrijk tot leven komt allereerst aan een plaats waar christenen bij elkaar komen tijdens een kerkdienst of in een kleine groep. Tegelijk geeft het verhaal van Jezus en Levi een heel nieuwe kijk. De ontmoeting en de maaltijd vinden plaats 'in zijn huis', tussen de tollenaars. Kunnen we de plaats waar wij zijn, zien als heilige grond? De plaats waar wij wonen en leven, je werkplek, school of universiteit: dit is Gods wereld, de plaats waar wij door God zijn uitgenodigd om te zijn.

Oefenen in een spiritualiteit voor alle dag lokt je uit om vol aandacht te zijn op de plaats waar je bent. Wat kunnen wij op de plaats waar wij zijn ontdekken van God? Kunnen we er open voor zijn om zelf allereerst gast te zijn en te ontvangen? De ontmoeting van Jezus aan tafel in het huis van Levi moedigt de kerk vandaag aan om uitwedstrijden te durven spelen, en erop te vertrouwen dat Jezus al aanwezig is op de plek van de ander.¹²

4. Houding

Het laatste waar we in dit artikel bij stil staan is aandacht voor de houding van Jezus en zijn leerlingen. In het verhaal valt op dat de Joodse leiders morren tegen de *leerlingen* van Jezus. De leerlingen zijn Jezus gevolgd om iets te doen wat echt niet kon: eten met zondaren. Ze moeten zich ook hebben afgevraagd: kan dit wel? Deze stap was heel spannend voor hen. Dat Jezus en zijn leerlingen eten met zondaars en tollenaars, in hun huis, betekent dat zij solidair zijn met hen, één. Jezus' weg van het koninkrijk is niet om onze problemen met een vingerknip op te lossen. Het goede nieuws is dat Jezus is gekomen van de Vader om bij ons aan tafel te zitten. Hij kwam niet in eerste instantie met allerlei opdrachten voor ons om te doen. Jezus kwam om ons leven te delen, in alle opzichten.

Voor discipelschap betekent dit: wij kunnen Jezus niet volgen, zonder Jezus. Hij is de tafelenoot die deelt in onze vreugde en in onze wonden. Jezus is solidair met ons, één gemaakt met onze zonde,¹³ solidair in onze duisternis, solidair in onze dood. Daarin neemt Hij ons aan. Zijn dood aan het kruis en zijn opstanding hebben helende kracht, waarin Hij ons laat delen: vergeving die sterker is dan welk kwaad dan ook en adoptie als geliefde kinderen aan Gods tafel! Jezus nodigt ons uit en roept ons, net als Levi: 'Ga mee met mij!¹⁴ Ik ben je al voorgegaan om solidair te zijn met de mensen die jij ontmoet. In hun vreugde, hun manieren, hun noden. Zo leid ik je met de Heilige Geest.' Met Jezus mee gaan bevrijdt mij van het idee dat ik alle problemen van anderen moet gaan oplossen of er alleen maar ben om de ander te helpen. Ik ben geroepen om samen aan tafel te zitten, om het leven te delen met de ander.

De houding van Jezus is allereerst solidair en daarna prikkelt Jezus met een nieuw perspectief. Jezus zegt: 'Gezonde mensen hebben geen dokter nodig, maar wie ziek is wel; ik ben niet gekomen om rechtvaardigen te roepen, maar om zondaars aan te sporen om een nieuw leven te beginnen.' (5:31-32) Praktisch betekent dat voor onze houding de dynamiek van twee dingen: loslaten en uitspreken.¹⁵

Loslaten en uitspreken

Ik geef een voorbeeld in het contact met mijn Marokkaanse vriend in de buurt. *Loslaten* betekent: ik kom regelmatig 'in zijn huis', met zijn sfeer, taal, geur. Kan ik open staan voor een spiritualiteit rondom zijn manieren? Als ik binnenkom, is het meteen: 'Wil je iets drinken?' Er komt thee, fruit, koekjes die zijn vrouw heeft gebakken. Hij is enorm gastvrij. We hebben samen bij hen gegeten, met zijn kinderen en onze kinderen, met heerlijke couscous en allerlei gesprekken. Loslaten betekent ook: kan ik open zijn voor zijn geloof, zijn uitleg, en durf ik los te laten wat ik zelf allemaal denk te weten? Loslaten is misschien wel het meest basale kenmerk van een missionaire spiritualiteit.¹⁶

Dan komt *uitspreken* en dat is allereerst: kunnen we de mensen om ons heen uitnodigen zich uit te spreken? Dat gebeurt door oprechte interesse en door vragen te stellen. Iemand zei ooit tegen mij: 'Ik zeg nu dingen, die ik nog nooit zo onder woorden heb gebracht.' Mensen de gelegenheid geven zich uit te spreken, biedt hen nieuwe gezichtspunten en is verrijkend. Jezus was een meester in het stellen van vragen, zodat mensen zich konden uitspreken. Denk bijvoorbeeld aan Jezus' ontmoeting met de vrouw bij de bron (Joh. 4) en aan het gesprek van Jezus met de Emmaüsgangers (Luc. 24). Door mijn vriend heb ik een nieuwe kijk gekregen op gastvrijheid. Hij geeft mij daarin een welkom en een nieuw venster op God. We hebben de 'vreemde' nodig om nieuwe dingen te leren zien, ook over God en over Gods wereld. Luisteren naar de ander geeft ons ook de gelegenheid om stil te staan bij de vraag: hoe is God bezig in zijn of haar leven?

In dit proces van luisteren ontstaat er gelegenheid dat we onszelf *uitspreken*, passend in de situatie. Net zoals Jezus' woorden vaak aansluiten bij de situatie. Bij Levi heeft Jezus het over 'zieken' die een dokter nodig hebben want hij heeft net een zieke genezen!¹⁷ Jezus heeft daarbij laten zien dat vergeving nog dieper gaat dan lichamelijk worden genezen (Luc. 5:17-26). De aanwezigen wisten dat, waardoor Jezus hen specifiek aan het denken zet. Zo kunnen wij ook open zijn voor de situatie om – na het loslaten – onszelf uit te spreken.

Zo kwam bij mijn vriend een keer ter sprake met zijn vrouw dat er misschien boze geesten waren in het huis en dat salieblaadjes aan de deuren helpen tegen boze geesten. Ik sprak mij toen uit dat het mij rust geeft dat we mogen vertrouwen op God, die sterker is dan boze geesten. Bij het uitspreken heeft een vrijmoedig eigen getuigenis vaak kracht. Een andere manier is het inbrengen van een verhaal over Jezus dat bij je opkomt, waarbij je eenvoudigweg vertelt wat Jezus deed of zei. Zo komt er in de situatie ook bij de ander een kans voor *loslaten* van een oud perspectief en toelaten van een nieuw perspectief. In deze ruimte van het loslaten en uitspreken, in deze ruimte van ontmoeting, is Jezus aanwezig door de Heilige Geest en komt Gods koninkrijk op een manier die we zelf niet kunnen maken.

De maaltijd als beeld van Gods koninkrijk geeft ons voor vandaag zicht op een broodnodige spiritualiteit van alledag. Jezus roept ons om met Hem mee te gaan. Met Jezus mee, in een houding open voor Gods overvloedige genade, open naar jezelf, open naar de ander en open naar je plaats. Zo kunnen we in het gewone ontvankelijk worden voor wat God geeft. De vrucht hiervan is leven in verwondering over Gods grootheid in de schepping en Gods kleinheid in de situatie op een specifieke plaats. Dat doet me denken aan een lied uit het Liedboek voor de Kerken dat wij vroeger thuis aan tafel zongen.

*'Laat dan mijn hart U toebehoren
en laat mij door de wereld gaan.
Met hopen ogen open oren
om al uw tekens te verstaan.
Dan is het aardse leven goed,
omdat de hemel mij begroet.'*

(Liedboek voor de Kerken 479)

Oefening Een 'kleine theologie van je plaats'¹⁸

Koken met lokale ingrediënten

Cathy Ross, een missioloog in Engeland, spreekt over 'kleine theologieën en wederkerigheid' naar aanleiding van het werk van de Australische theoloog Clemens Sedmak.

'Kleine theologieën zijn theologieën gemaakt voor een specifieke situatie. Ze gaan uit van specifieke omstandigheden en gebruiken lokale vragen en thema's, lokale verhalen en voorbeelden als startpunt. Mensen moeten zich kunnen herkennen in lokale theologieën.'

'Sedmak zegt dat kleine theologieën wijzen naar de 'rijkdom en goedheid' van lokale contexten en de lokale contexten uitdagen om hun grenzen te overstijgen en ogen en oren te openen voor nieuwe perspectieven.' 'Dit is de wederkerigheid van zending; het avontuur en de interactie, verandering aanbieden en veranderd worden.'

Voorbeeld: hoe illustreer je het binnengaan op de weg van Jezus, het opnieuw geboren worden? Een heerlijke douche na een lange, warme dag? Verliefd worden? Weer kunnen zien na een succesvolle operatie? Een grote boerderij waar iedereen hetzelfde verdient als beeld van Gods koninkrijk?¹⁹

Cathy Ross noemt: lokale kennis / manieren van leven / rituelen / kunst / liederen / verhalen / taal / spreuken / graffiti / muziek / architectuur / kracht / gemis

→ Wat tref jij aan in jouw buurt of netwerk? Wat speelt hier?

→ Wat is hier het 'goede nieuws van Jezus'? Wat is hier het 'heil' van God?²⁰

→ Hoe kun je dit belichamen in gemeente zijn en liturgie?

Laat mensen onderstaande vragen beantwoorden voor hun eigen leefomgeving. Als er diversiteit is van leefomgevingen (bijvoorbeeld bij een regiogemeente) vraagt dat ook om diversiteit in de benadering. Betrek verschillende leeftijdsgroepen. Je kunt bijvoorbeeld kinderen en jongeren vragen foto's te maken en hier een overzicht van laten maken. Welk verhaal vertellen deze foto's? Wees nieuwsgierig, vraag om de hulp van de Heilige Geest en raak met elkaar in gesprek. Wat komt er naar voren? Wat zijn overeenkomsten en verschillen? Wat willen jullie hiermee gaan doen?

Oeds Blok is coördinator & coach gemeentestichting voor de Unie van Baptistengemeenten en Urban Expression en pionier in Amersfoort. Hij doceert gemeentestichting aan de Christelijke Hogeschool Ede en gemeenteopbouw aan de Evangelisch Theologische Faculteit Leuven (info@oedsblok.nl).

¹ Verschenen in: *Soteria. Kwartaalblad voor evangelisch theologische bezinning*. 35e jaargang, nummer 1 (Dordrecht: Merweboek 2018), 32-40.

² Zie over mijn pionierservaringen met de Buurtkerk Soesterkwartier ook Oeds Blok; 'Nieuwe vormen van gemeenschap. Het verhaal van drie jaar pionieren in het Soesterkwartier' in: *Soteria. Kwartaalblad voor evangelisch theologische bezinning*. 33e jaargang, nummer 1 (Dordrecht: Merweboek 2016), 7-21 en 'De kunst van ontmoeting. Het verhaal van de Buurtkerk Soesterkwartier' in: Oeds Blok (red.); *Avontuur van geloof. Praktijkverhalen van gemeentestichting met reflectie voor heel de kerk*. (Amsterdam: Unie van Baptistengemeenten 2016, Baptistica Reeks 11), 60-73. Verder Oeds Blok en Matthijs Vlaardingebroek met praktijkverhalen vanuit Urban Expression; *Survivalgids pionieren. Praktijkverhalen van creatieve gemeentestichting*. (Arnhem: V.O.F. Vindingrijk 2016). Zie voor de Buurtkerk www.soesterkwartier.org en voor het netwerk Urban Expression www.urbanexpression.nl.

³ Luc. 5:27-32 (in het huis van Levi de tollenaar), 7:36-39 (in het huis van een Farizeeër, gezalfd door een 'zondares'), 9:10-17 (spijziging van de 5000), 10:38-41 (bij de vrouwen Maria en Martha), 11:37-41 (bij een Farizeeër), 14:1-24 (bij een Farizeeër), 19:1-20 (in het huis van Zacheüs de rijke)

hoofdtollenaar), 22:1-20 (pesachmaaltijd met de leerlingen), 24:13-35 (maaltijd bij de Emmaüsgangers) en 24:36-43 (maaltijd met de elf leerlingen voor de Hemelvaart).

Vgl. ook Luc. 7:34: 'De Mensenzoon is gekomen, hij eet en drinkt wel, en jullie zeggen: 'Kijk, wat een veelvraat, wat een dronkaard, die vriend van tollenaars en zondaars.' Dit is een van de drie uitspraken in Lucas over de komst van Jezus (naast Luc. 10:45 en 19:10). Hoe komt Jezus? Hij komt 'etend en drinkend'. Hij genoot zo van eten en drinken dat zijn vijanden Hem beschuldigden dat dit toch overmatig was! Jezus leeft een belangrijk deel van zijn missie door mensen te ontmoeten terwijl ze samen eten.

⁴ Er komt de laatste jaren meer aandacht voor de maaltijd als beeld van Gods koninkrijk, onder andere in de volgende publicaties. Tim Chester; *A Meal with Jesus. Discovering Grace, Community & Mission around the Table*. (Wheaton, Illinois: Crossway 2011). Stefan Paas, Gert-Jan Roest & Siebrand Wierda; *Eten met Jezus. Bijbelstudies over maaltijden in Lucas*. (Zoetermeer: Boekencentrum 2012). Andrew Francis; *Hospitality and Community after Christendom*. (Milton Keynes: Paternoster 2012). John McGinley; *Mission-Shaped Grace. Missional practices for missional disciples*. (Kent: River Publishing & Media in partnership with New Wine Trust 2017), met 'Eating together: sharing our lives with others' als een van de 'missional practices'. Voor een theologische doordenking van voeding, voedsel verbouwen, samen eten bereiden en samen koken zie Angel Méndez-Montoya; *The Theology of Food*. (Oxford: Wiley Blackwell 2012).

Voor een uitwerking van de maaltijd en de 'maaltijd van Jezus' (1 Korinthiërs 11,20; het avondmaal of de 'eucharistie') zie Kim Hartshorne; 'We Are One Body Because We all Share in One Bread: Pioneering and the Eucharist' in: Jonny Baker & Cathy Ross (red.); *Pioneering Spirituality. Resources for reflection and practice*. (Norwich: Canterbury Press 2015), 163-181. In de reflectie van Erik Borgman over de kerk speelt de 'eucharistie' een centrale rol. Erik Borgman; *Waar blijft de kerk? Gedachten over opbouw in tijden van afbraak*. (Baarn: Adveniat Geloofseducatie 2015), 76-100.

⁵ De aandacht voor een spiritualiteit van alledag groeit naar mijn indruk. Ik heb mij onder andere laten inspireren door het genoemde boek *Pioneering Spirituality* en door Erik Borgman; *Leven van wat komt. Een katholiek uitzicht op de samenleving*. (Utrecht: Meinema 2017). Verder door Anna Ruddick en Bethany Eckley; 'Building Kingdom Communities. The prophetic role of the church in community engagement' (te downloaden via <http://www.faith2share.net/perch/resources/building-kingdom-communities-2016.pdf>). Ruddick en Eckley werken met de drieslag 'seeing more clearly', 'listen more deeply' en 'living differently'.

⁶ Zie voor de praktijk en achtergronden van 'table fellowship' in de eerste eeuw, in de evangeliën en in de bediening van Jezus Joel B. Green (red.); *Dictionary of Jesus and the Gospels. A Compendium of Contemporary Biblical Scholarship*. Second Edition (Nottingham: Inter-Varsity Press 2013), 925-930.

⁷ De stap van pionieren, het verlaten van de vertrouwde routine, maakt vaak een nieuw persoonlijk proces los. Ik schreef hierover in het hoofdstuk: 'God werkt met mijn eigenheid' Coaching en begeleiding van pioniers.' in: *Avontuur van geloof*, 105-115.

⁸ Uitgaande van deze ervaringen ontwikkelde ik met anderen twee spellen, die inmiddels op allerlei plekken leiden tot mooie ontmoetingen. Tafelgesprekken is een kaartenspel dat uitnodigt tot gesprek, waarbij ieder gelijkwaardig is en niemand de regie heeft. Verkrijgbaar in de varianten Tafelgesprekken Samenleven, Levensverhalen en Feestdagen. Het Geloof en een Hoop Liefde Spel is een bordspel waarin mensen van diverse achtergronden verhalen delen over geloof, hoop en liefde in het gewone leven, in je eigen buurt of woonplaats. De spellen zijn verkrijgbaar via www.webwinkelvindingrijk.nl.

⁹ Stuart Murray, mede initiatiefnemer van Urban Expression in Engeland, noemt als uitdaging voor de kerk en voor christenen in een post-christelijke tijd het spelen van 'uitwedstrijden' op het terrein van de ander ('playing away'), waarbij ook anderen de agenda mogen bepalen. Dit in plaats van anderen uit te nodigen voor jouw 'thuiswedstrijd' (de thuisclub heeft altijd een voordeel!). Stuart Murray; *Church after Christendom*. (Milton Keynes: Paternoster Press 2004), 156.

¹⁰ Sociaal geograaf Paul Cloke en missioloog Mike Pears introduceren de intrigerende taal van 'redemptive spatiality', verwijzend naar het werk *Exclusion and Embrace: A Theological Exploration of Identity, Otherness, and Reconciliation* (Nashville, TN: Abingdon 1996) van Miroslav Volf. 'In this way, the event of the cross, which Volf describes in terms of the relational event of embrace by the Trinity of the enemy-other, defines a new spatiality within the Godhead, a spatiality that specifically opens up a relational proximity to the 'other' who was previously defined by social and spatial 'exclusion'. This *redemptive spatiality* is the antithesis of exclusionary binary constructions of 'in-place' / 'out-of-place' which define difference and enmity. It refuses such a definition as the ultimate arrangement of place, and brings into play a new and ultimate spatiality, that of embrace.' Paul Cloke & Mike Pears (red.); *Mission in Marginal Spaces. The Theory*. (Milton Keynes: Paternoster 2016), 13. Zie ook *Mission in Marginal Spaces. The Praxis*. (Milton Keynes: Paternoster 2016) en volgende delen. Deze serie combineert drie uitgangspunten die als cruciaal worden gezien voor zending vandaag: ten eerste,

prioriteit voor hen die aan de marge leven en vragen over 'verschil', ten tweede een 'geleefde' theologie die stoelt met actuele levenservaringen in diverse contexten, ten derde dialoog met de sociale wetenschappen. Pears, ook verbonden met Urban Expression, ontwikkelde vanuit deze benadering een leertraject 'Theology-To-Go', praktische theologie verbonden met jouw plaats. Theologie verbonden met wat er speelt in de haarvaten van de samenleving, de straat, ons netwerk. Er lijken kansen te zijn voor een pilot met dit in mijn ogen unieke leertraject in Nederland. Zie voor informatie www.urbanlife.org 'cultivating mission in marginal places'.

¹¹ Stefan Paas spreekt over het ontwikkelen van een spiritualiteit van 'tekens' en 'voorproefjes'. Stefan Paas; *Vreemdelingen en priesters. Christelijke missie in een postchristelijke omgeving*. (Zoetermeer: Boekencentrum 2015), 120.

¹² Zie ook de oefening over je plaats aan het einde van dit artikel: hoe kun je de maaltijd van Gods koninkrijk 'koken met lokale ingrediënten'? Met interesse en liefde luisteren naar de context en de omringende cultuur krijgt praktisch en inhoudelijk langzamerhand meer aandacht in gemeentestichting en gemeenteopbouw. Vgl. Rein Brouwer, Kees de Groot, Henk de Roest, Erik Sengers & Sake Stoppels; *Levend lichaam. Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland*. (Kampen: Kok 2007), 51-57. Als centrale spanningsveld bij het perspectief context noemen zij: 'Moet een geloofsgemeenschap zich aanpassen aan de context of zich daartegen verzetten?' Er lijkt nog geen oog te zijn voor de context als bron.

¹³ Een sterke verwoording hiervan is te vinden in 2 Kor. 5:21.

¹⁴ Ik gebruik graag deze taal voor de navolging van Jezus uit de *Bijbel in Gewone Taal*: 'met Jezus meegaan'. In 'met Jezus meegaan' komt het mijns inziens fundamentele aspect van de relatie met Jezus goed tot uiting en dat Jezus al op weg is, voor mij uitloopt en mij uitnodigt en roept om mee te gaan op zijn dwaze weg, om te ontdekken dat dit de weg van het leven is.

¹⁵ Het gedeelte wat volgt over de dynamiek van loslaten en uitspreken is gebaseerd op jarenlange zendingservaring van diverse zendingen en beschreven door de zendingwetenschappers Stephen Bevans en Roger Schroeder in: *Prophetic Dialogue. Reflections on Christian Mission Today*. (Maryknoll New York: Orbis Books 2011). Zij werken met de benaming 'profetische dialoog' uit hoe je in de dynamiek van loslaten en uitspreken zowel ruimte maakt voor dialoog (loslaten als primaire houding) als voor profetisch getuigenis in de situatie (uitspreken als vervolg).

¹⁶ Naar aanleiding van het loslaten schrijven Bevans en Schroeder: 'Seeing what is really there and listening to what is really being said takes a tremendous amount of self-discipline and is a genuine practice of *kenosis*, which is perhaps the most basic virtue of a missionary spirituality.' Bevans en Schroeder, *Prophetic Dialogue*, 91. 'Kenosis' verwijst naar de houding van Christus, die zichzelf ontledigde en mens werd zoals wij (Fil. 2,5).

¹⁷ Vgl. Jakob van Bruggen; *Lucas. Het evangelie als voorgeschiedenis*. (Kampen: Kok 1993), 143.

¹⁸ Cathy Ross, 'Pioneering missiologies' in: Jonny Baker & Cathy Ross; *The Pioneer Gift. Explorations in mission*. (Norwich: Canterbury Press 2014), 34-36 (vertaling Oeds Blok). Clemens Sedmak, *Doing Local Theology. A Guide for Artisans of a New Humanity*. (Maryknoll New York: Orbis Books 2002). Ook bruikbaar is Tobias Faix & Johannes Reimer (red.); *Die Welt verstehen. Kontextanalyse als Sehhilfe für die Gemeinde*. Transformationsstudien Band 3 (Marburg an der Lahn: Verlag der Francke 2012).

¹⁹ Zie als voorbeeld voor een 'kleine theologie' Jacqueline Huth; *Gemeentestichting in een Limburgse context. Een onderzoek naar ervaringen van gemeentestichters in Limburg*. (Vrije Universiteit Amsterdam, pdf ongepubliceerde Master thesis, 2012), 44-61 'Analyse van de Limburgse context' en 83-87 'Aanbevelingen voor gemeentestichting in Limburg' (te vinden op www.kerklab.nl/resources). Zie ook Jacqueline Huth; 'De Sjoelplaats in Brunssum' in: *Avontuur van geloof*, 74-86.

²⁰ Sake Stoppels pleit voor expliciete aandacht voor de visie op het heil (soteriologie) bij missionair werk. 'Altijd is er, hoe onbewust misschien ook, een besef van heil en van wat goed is en een mens goed doet (en ook wat niet).' Het gaat in de visie op het heil volgens Stoppels om een zeer fundamenteel punt waar heel het werk op terug te voeren is. Zonder goede bijbels-theologische en spirituele reflectie wordt missionair werk vroeg of laat vooral pragmatisch en vervolgens opportunistisch, zo houdt hij voor. Sake Stoppels; 'Met liefde en beleid: Reflecties bij de beschreven initiatieven' in: *Avontuur van geloof*, 90.